

О. Л. Осипенко, М. М. Адамчук, В. Ю. Бутузов, О. В. Тітов

ПРИНЦИПИ СТВОРЕННЯ БАТАЛЬЙОННИХ ТАКТИЧНИХ ГРУП НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ДЛЯ УЧАСТІ У СТАБІЛІЗАЦІЙНИХ ДІЯХ

Запропоновано принципи створення батальйонних тактичних груп Національної гвардії України для участі у стабілізаційних діях, здійснено їхні формулювання, класифікацію та систематизацію. Визначено, що до першої групи належать загальні принципи, які також можуть бути взяті за основу під час формування тимчасових організаційних одиниць для виконання інших завдань та функцій, покладених на Національну гвардію України. До другої групи принципів створення батальйонних тактичних груп віднесено специфічні принципи, що характерні тільки для участі у стабілізаційних діях.

Ключові слова: стабілізаційні дії, батальйонна тактична група Національної гвардії України, принципи.

Постановка проблеми. Зміни у формах і методах збройної боротьби, що відбулися упродовж останніх років, відзначилися впливом на структуру сил і засобів військових формувань, які застосовують сторони конфлікту для досягнення мети протистояння. Поряд з організаційними одиницями штатного складу важливим елементом військової структури стали зведені підрозділи тактичної ланки, відомі як батальйонні тактичні групи (БТГр).

Досвід застосування БТГр силами оборони України в умовах відсічі повномасштабної російської агресії підтверджує успішність їхніх дій під час виконання завдань різного характеру. З-поміж них особливого значення набули заходи зі стабілізації обстановки, які проводилися БТГр Національної гвардії України (НГУ) на деокупованих територіях, зокрема у Харківській та Херсонській областях. Функціональна автономність цих тимчасових військових одиниць давала змогу ефективно вести стабілізаційні дії у невеликих населених пунктах, що порівняно із застосуванням бригад у повному складі виявилось більш раціональним.

Водночас стабілізаційні дії на звільнених від ворога територіях за участю формувань НГУ матимуть місце й у післявоєнний період. Забезпечення відповідного комплексу заходів, за словами керівництва Міністерства внутрішніх справ України, планується здійснювати за допомогою сил і засобів штурмових бригад НГУ (гвардії наступу) [1]. При цьому, обираючи спосіб досягнення мети цієї діяльності, урахуватимуться передові підходи і практики у сфері правоохоронних дій та стабілізаційних заходів, аналогічні до тих, які використовують подібні формування країн Європейського Союзу [2].

На жаль, зазначені вище організаційні одиниці, яких донедавна не було у складі НГУ, на сьогодні не мають повноцінного досвіду виконання усього можливого комплексу завдань стабілізаційних дій у призначеному районі (секторі) відповідальності. Це також стосується організації управління різновідомчими формуваннями у разі спільного застосування під керівництвом командного (начальницького) складу гвардії.

В умовах, що склалися, розроблення теорії створення та застосування БТГр НГУ під час участі у стабілізаційних діях, зокрема визначення мети та основних завдань цього процесу, а також оцінювання ступеня її досягнення та результатів виконання, неможливе без формулювання принципів створення БТГр НГУ для участі у стабілізаційних діях, які повинні бути підґрунтям відповідного процесу. У зв'язку з цим виникає необхідність сформулювати принципи створення БТГр НГУ для участі у стабілізаційних діях, реалізація яких забезпечить досягнення максимального успіху в ході виконання заходів стабілізаційних дій як зараз, так і в майбутньому, що й визначає актуальність запропонованого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні питання дослідження участі у стабілізаційних діях структурних організаційних одиниць складових сил безпеки і оборони України різної відомчої належності порушено у незначній кількості наукових праць [3, 4, 5].

Автор статті [3] розкриває сутність стабілізаційних дій у сфері безпеки на прикладі локалізації збройного конфлікту міжнародного характеру та обґрунтовує роль і місце НГУ в таких діях, на відміну від інших складових сил безпеки і оборони. У праці [4] проведено систематизацію досвіду та обґрунтування необхідності застосування підрозділів Державної прикордонної служби України у стабілізаційних діях, сформовано їхні завдання та обрано способи їх виконання. У науковій праці [5] стабілізаційна операція (стабілізаційні дії) Збройних Сил України (ЗСУ) розглядається як окремий вид воєнних (бойових) дій, що становить основу концепції превентивного стримування.

Разом з тим аналіз наявних наукових джерел свідчить про те, що принципам, які описують теорію створення формувань сил безпеки і оборони для виконання стабілізаційних заходів, не приділялося

достатньо уваги. Водночас обґрунтовані правила створення військових формувань змінного складу для виконання завдань за призначенням, відмінних від стабілізаційних дій, та систем управління ними наведено у наукових дослідженнях [6–10]. Так, автором публікації [6] сформульовано загальні й специфічні принципи застосування ЗСУ та інших військових формувань під час надзвичайних ситуацій техногенного, природного і воєнного характеру. У статті [7] узагальнено основні принципи побудови структури управління силами безпеки у державі. Становить інтерес праця [8], у якій запропоновано систему принципів створення угруповань військ (сил) Національної гвардії України, здійснено їхні формулювання, класифікацію та систематизацію. Автором дослідження [9] сформульовано основні принципи створення угруповання Національної гвардії з локалізації збройного конфлікту всередині держави та вимоги до нього, які виходять передусім з принципів воєнного мистецтва. У науковій праці [10] розглянуто модульний принцип створення міжвидових угруповань військ Збройних Сил України, визначено основні проблеми, які виникають під час запровадження модульного принципу, та окреслено можливі шляхи їх розв'язання.

Однак аналіз наведених наукових джерел дає можливість висновити, що сформульовані напрацювання не можуть повною мірою задовольнити потребу визначення принципів створення БТГр НГУ для участі у стабілізаційних діях, оскільки не враховують специфіку та обсяг завдань, встановлених обмежень на застосування засобів ураження під час їх ведення, а також просторових показників цієї діяльності.

Метою статті є формулювання принципів створення батальйонних тактичних груп Національної гвардії України для участі у стабілізаційних діях.

Виклад основного матеріалу. Принципи створення БТГр для участі у стабілізаційних діях повинні формуватися з урахуванням умов, у яких війська виконують завдання, ролі Національної гвардії України у системі застосування сил безпеки і оборони, а також підходів до визначення раціонального складу сил та засобів.

У статті за основу класифікації принципів створення БТГр взято підхід, наведений у публікації [6], який дозволив сформулювати принципи застосування ЗСУ та інших військових формувань під час надзвичайних ситуацій техногенного, природного і воєнного характеру. Під поняттям «принципи створення батальйонних тактичних груп Національної гвардії України для участі у стабілізаційних діях» у цій статті слід розуміти загальні вимоги до побудови раціонального складу БТГр з урахуванням сучасних підходів та ризиків, які виникають у ході їхнього застосування.

За аналогією до статті [6] пропонується класифікація принципів створення БТГр НГУ (рис. 1).

Рисунок 1 – Класифікація принципів створення батальйонних тактичних груп Національної гвардії України для участі у стабілізаційних діях

Першою групою принципів створення БТГр НГУ для участі у стабілізаційних діях доцільно визначити загальні принципи, які також можуть бути взяті за основу під час формування тимчасових організаційних одиниць для виконання інших завдань та функцій, покладених на НГУ.

Принцип об'єктивного оцінювання є основоположним і полягає у необхідності дотримання визначених закономірностей у процесі створення БТГр. Додержання цього принципу потребує від командирів (начальників) вищого рівня використовувати для створення БТГр НГУ науковий підхід з відмовою від суб'єктивних підходів, які можуть надати певні тактичні переваги під час виконання деяких завдань стабілізаційних дій, проте неминуче призводять до зниження ефективності виконання усього комплексу заходів зі стабілізації обстановки у кризовому районі.

Принцип пропорційності зводиться до співвідношення між витратами на створення БТГр та кінцевим результатом (цільовим ефектом), досягнутим завдяки її функціонуванню. З усіх можливих варіантів досягнення мети вибирається той, який дає змогу досягнути її шляхом найменших витрат ресурсів та забезпечити максимально ефективне виконання завдань стабілізаційних дій.

Принцип стійкості основної мети полягає у науковому обґрунтуванні основоположної мети створення БТГр НГУ та забезпечення відповідності цих тимчасових військових формувань поточним і прогнозованим умовам безпекового середовища з урахуванням реальних та потенційних викликів і загроз. Зміна мети можлива тільки у разі радикальних змін умов обстановки після наукового дослідження впливу умов, що змінилися, на основну мету, якщо інші способи реагування на зміни не дозволяють адаптувати керовану систему до нових умов функціонування. Будь-яка радикальна зміна основної мети зумовлює недоцільність витрат ресурсів на досягнення попередньої.

Принцип домінування основної мети над ресурсом – це вибір такого варіанта досягнення основної мети, який дає можливість досягнути її шляхом найменших витрат і витрат ресурсів. Небезпечним порушенням зазначеного принципу є суб'єктивне підтасування основної мети під наявні ресурси з нехтуванням об'єктивних вимог та умов обстановки.

Принцип оперативного реагування визначає, що на етапах створення БТГр залежно від змін оперативної обстановки, яка впливає на реалізацію їхніх бойових спроможностей у визначених районах відповідальності, може змінюватися і склад цих груп.

Принцип забезпечення достатнього обсягу ресурсів полягає у тому, що для створення БТГр необхідно мати таку кількість сил та засобів, яка перевищує їхній потрібний склад для забезпечення виконання завдань.

Принцип синхронізації базується на тому, що у ході створення БТГр НГУ шляхом формування окремих елементів (груп) бойового порядку кожний з цих елементів повинен здійснювати побудову системи цілей, у якій цілі кожного елемента мають сприяти реалізації спільних цілей. Для досягнення такої узгодженості необхідно, щоб загальні і локальні цілі були конкретними, а також, щоб ці елементи отримували єдину інформацію про обстановку й можливі майбутні дії (прогнозовані зміни в обстановці).

Принцип постійного моніторингу зводиться до необхідності мати у ході створення БТГр достатню кількість достовірних відомостей, що не викликають сумніву, цілком відповідають сформованій обстановці, фактичному стану, положенню, діям і намірам противника, з метою внесення своєчасних змін у склад тимчасових формувань, залучення додаткових сил і засобів. Оцінювання обстановки на основі ймовірних, сумнівних та недостовірних інформаційних відомостей збільшить ймовірність виникнення факторів ризику, здатних негативно вплинути на розвиток обстановки і успішність виконання завдань створеними БТГр.

Принцип синергізму полягає у забезпеченні взаємної координації дій складових елементів БТГр для досягнення спільної мети, яка ґрунтується на уявленні, що отриманий результат діяльності є чимось більшим, ніж просто сума їхніх окремих дій. Інакше кажучи, взаємодія між складовими елементами приводить до створення певної системи, яка вирішує завдання більш ефективно, ніж окремі її частини могли б зробити самостійно.

Принцип цілеспрямованості передбачає визначення та чітке формування основної мети діяльності БТГр НГУ на етапі прийняття рішення про їхнє створення.

Принцип автономії дій полягає у забезпеченні БТГр усіма необхідними ресурсами для дій у відриві від пункту постійної дислокації у межах визначеного району відповідальності протягом тривалого періоду часу.

Принцип створення резерву сил і засобів передбачає наявність у складі БТГр додаткових сил і засобів для негайних дій на випадок ускладнення обстановки у районі відповідальності, вирішення завдань, які раптово виникають, та нарощування зусиль зі стабілізації обстановки.

Принцип системного підходу вимагає формування повної сукупності управлінських рішень, які сприятимуть успішному виконанню визначених БТГр завдань і забезпечать досягнення мети їх застосування.

Принцип технологічного підходу передбачає широке використання сучасних комп'ютерних технологій та програмного забезпечення підтримки прийняття рішень у ході створення (застосування) БТГр, що дасть змогу підвищити ступінь оперативності управлінських рішень в умовах обмеженого часу та сприятиме швидкому реагуванню на зміни умов обстановки.

Принцип консистентності управління ґрунтується на тому, що управлінські рішення повинні відповідати замислу старшого начальника, спрямовуватися на досягнення кінцевої мети стабілізаційних дій та відображатися у діях підпорядкованих структурних одиниць БТГр.

Принцип зменшення управлінських витрат передбачає надання командирам нижчих рівнів повноважень самостійно приймати рішення і здійснювати управління виконанням визначених завдань у разі втрати управління або різких змін умов обстановки, а також покладання на них усієї повноти відповідальності за прийняті рішення та результати дій підпорядкованих сил.

Серед специфічних принципів створення БТГр НГУ, що характерні тільки для участі у стабілізаційних діях, можна виділити такі.

Принцип структурної адекватності – полягає у тому, що створена БТГр за своїм складом елементів бойового порядку, оснащенням озброєння, бойовою (спеціальною) технікою, іншими матеріально-технічними ресурсами, рівнем професійної підготовки повинна відповідати завданню, яке планується виконувати. Принцип є основоположним у поданій класифікації, оскільки організаційна структура БТГр формується на період виконання певних завдань. Вона адаптується до сучасних форм і способів ведення збройної боротьби та постійно розвивається.

Принцип мінімального використання сили – це обмежене використання військового потенціалу БТГр НГУ під час виконання завдань стабілізаційних дій. Досягнення мети стабілізації здебільшого відбувається шляхом реалізації правоохоронної складової діяльності НГУ.

Принцип цільової орієнтованості – передбачає встановлені нормативно-правовими актами порядок, умови, межі застосування БТГр для досягнення конкретних цілей діяльності з урахуванням усіх обмежень (заборон), які можуть запроваджуватися під час дії особливих правових режимів.

Принцип універсальності – опирається на необхідність формування такої організаційної структури БТГр, яка забезпечить одночасне або поетапне виконання широкого спектра заходів стабілізаційних дій.

Принцип адаптивності – зводиться до здатності батальйонних тактичних груп швидко адаптуватися до різких змін обстановки та переходити від одних видів дій до інших. У ході виконання завдань стабілізаційних дій БТГр може отримати завдання щодо боротьби з диверсійно-розвідувальними силами противника та незаконними збройними формуваннями. У цьому випадку дії сил БТГр передбачатимуть ведення як наступальних, так і оборонних дій. Крім того, кожна бойова структурна одиниця БТГр повинна бути готова змінити або посилити іншу за необхідності відновлення її боєздатності чи у разі втрат особового складу.

Принцип просторових показників діяльності – базується на тому, що кількість створених БТГр НГУ залежатиме від розміру території, на якій здійснюються заходи та виконуються завдання стабілізаційних дій, розподіленої на райони відповідальності.

Принцип диференціації – передбачає розподіл сил і засобів між елементами бойового порядку БТГр залежно від пріоритетності виконання завдань під час участі у стабілізаційних діях. Цей принцип ґрунтується на необхідності першочергового спрямування достатніх ресурсів та зусиль на забезпечення виконання завдань, які матимуть більший вплив на досягнення мети стабілізаційних дій у найближчий час.

Принцип керованості – полягає у забезпеченні такого кількісного співвідношення між командиром БТГр та підпорядкованими йому силами, яке дасть можливість здійснювати ефективне управління військовою одиницею у ході виконання завдань за призначенням. Під час створення бойового порядку БТГр слід враховувати, що командир не повинен мати у своєму розпорядженні надмірної кількості різномірних підрозділів або підлеглого особового складу з таким розрахунком, щоб виконати більший обсяг завдань. Це може ускладнити координацію дій, знизити ефективність управління підпорядкованими силами та призвести до зриву (суттєвого ускладнення) виконання ними того чи іншого поставленого завдання. У такому разі для забезпечення досягнення визначеної мети стабілізаційних дій необхідно передбачати створення кількох БТГр.

Принцип професійної регламентації – вимагає, щоб кожна бойова структурна одиниця, що діятиме у складі БТГр, функціонувала на досягнення конкретної сукупності цілей та несла повну відповідальність за результат виконання поставлених їй завдань.

Принцип розширення повноважень ґрунтується на тому, що поряд із виконанням визначених завдань та функцій у мирний час військові організаційні одиниці, які становитимуть БТГр НГУ, повинні бути готовими здійснювати додаткові повноваження, покладені на них в умовах дії особливого правового режиму надзвичайного або воєнного стану (під час особливого періоду).

Підсумовуючи викладене вище, слід зазначити, що наведений перелік принципів дає змогу командирам (начальникам) і штабам усіх рівнів зрозуміти їхній зміст, засади функціонування та порядок застосування у ході створення БТГр НГУ. Незважаючи на те, що дотримання вказаних принципів не гарантує повного успіху, ігнорування їх може призвести до зниження ефективності дій БТГр під час виконання завдань за призначенням.

Висновки

Отже, у статті сформульовано принципи створення батальйонних тактичних груп Національної гвардії України для участі у стабілізаційних діях, розкрито їхній зміст, проведено класифікацію та систематизацію. Подана у дослідженні класифікація розглядає загальні й специфічні принципи створення зазначених тимчасових формувань, основоположними з-поміж яких є принцип об'єктивного оцінювання та структурної адекватності відповідно. Отримані результати мають важливе значення для вказаного вище процесу, оскільки формують теоретичну основу побудови раціонального складу батальйонних тактичних груп та ефективного їх застосування у поточних і прогнозованих умовах безпекового середовища.

Реалізація цих принципів дасть змогу отримати тимчасову військову організаційну одиницю Національної гвардії України з необхідними (потрібними) показниками можливостей виконання комплексу завдань стабілізаційних дій у призначеному районі (секторі) відповідальності. Водночас у разі потреби група загальних принципів створення батальйонних тактичних груп може бути використана командирами (начальниками) та підпорядкованими їм органами управління під час формування сил Національної гвардії України змінного складу для виконання інших завдань і функцій, відмінних від стабілізаційних дій.

Напрямом подальшого дослідження є ранжирування факторів, що впливають на склад та чисельність батальйонних тактичних груп Національної гвардії України для участі у стабілізаційних діях.

Перелік джерел посилання

1. Ігор Клименко: після завершення війни бійці «Гвардії наступу» забезпечать стабілізаційні заходи на деокупованих територіях. *Національна гвардія України*. URL: <http://surl.li/pliwp> (дата звернення: 17.01.2024).
2. Бригадний генерал Півненко: Нацгвардія готова до впровадження передових підходів та досвіду ЄС щодо правоохоронної діяльності та проведення стабілізаційних дій. *Національна гвардія України*. URL: <https://11l.innk/imRH5> (дата звернення: 17.01.2024).
3. Годлевський О. С. Обґрунтування ролі і місця Національної гвардії України в стабілізаційних діях безпекового характеру. *Честь і закон*. 2023. № 2. С. 12–18.
4. Горбатюк А., Місик А. Участь підрозділів Державної прикордонної служби України у стабілізаційних діях. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Хмельницький : НА ДПСУ, 2016. № 3. С. 6–20.
5. Воробйов Г. Розвиток форм і способів застосування Збройних Сил України. *Наука і оборона*. 2014. № 1. С. 27–30.
6. Хомік М. М. Концептуальні підходи щодо застосування військ (сил) Збройних Сил України та інших військових формувань під час надзвичайних ситуацій природного, техногенного і воєнного характеру. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. Київ : НУОУ, 2018. № 2. С. 75–80.
7. Ткаченко В. І., Смірнов Є. Б. Принципи структурної побудови системи управління силами внутрішньої і зовнішньої безпеки країни. *Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил*. Харків : ХУПС, 2016. № 1. С. 3–9.
8. Бабков Ю. П., Адамчук М. М., Бабков А. Ю. Система принципів створення угруповань військ (сил) Національної гвардії України. *Честь і закон*. 2015. № 1. С. 8–15.
9. Годлевський С. О. Обґрунтування єдиної тактичної розрахункової одиниці для визначення бойового складу ешелону ізоляції угруповання Національної гвардії з локалізації збройного конфлікту всередині держави. *Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил*. Харків : ХУПС, 2016. № 3. С. 168–171.
10. Телелим В. М., Музиченко Д. П., Пунда Ю. В. Модульний принцип створення міжвидових угруповань військ: проблеми запровадження та шляхи їх розв'язання. *Наука і оборона*. 2014. № 2. С. 20–26.

O. Osypenko, M. Adamchuk, V. Butuzov, O. Titov

PRINCIPLES OF CREATION OF THE BATTALION TASK FORCE OF THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE FOR PARTICIPATION IN STABILIZATION ACTIONS

The study proposes the principles of creating battalion task forces of the National Guard of Ukraine for participation in stabilization actions, formulates them, and conducts their classification and systematization.

Under the concept of the principles of creating battalion task forces of the National Guard of Ukraine for participation in stabilization actions in this article, one should understand the general requirements for the construction of a rational composition of battalion task forces, taking into account modern approaches and risks that arise during their application.

The first group of principles includes general principles that can also serve as a basis when forming temporary organizational units to perform other tasks and functions assigned to the National Guard of Ukraine. This group encompasses the following principles: objective assessment; proportionality; sustainability of the main goal; dominance of the main goal over resources; prompt response; ensuring an adequate volume of resources; synchronization; continuous monitoring; synergy; purposefulness; autonomy of actions; creation of a reserve of forces and means; a systemic approach; a technological approach; consistency of management; reduction of managerial costs.

The second group of principles for creating battalion task forces includes specific principles that are characteristic only for participation in stabilization actions, namely: structural adequacy; minimal use of force; goal orientation; universality; adaptability; spatial performance indicators; differentiation; manageability; professional regulation; expansion of powers.

The provided list of principles enables commanders (chiefs) and staffs at all levels to understand their content, principles of functioning, and the order of application during the creation of battalion task forces in the National Guard of Ukraine. Despite the fact that adherence to the specified principles does not guarantee complete success, ignoring them may lead to a decrease in the effectiveness of battalion task forces actions in fulfilling assigned tasks.

The implementation of these principles will be crucial in the process of forming battalion task forces, as it will allow obtaining a temporary military organizational unit with the necessary capabilities.

Keywords: *stabilization actions, battalion task force of the National Guard of Ukraine, principles.*

Осипенко Олександр Леонідович – заступник командувача Національної гвардії України
<https://orcid.org/0009-0007-2060-7511>

Адамчук Максим Миколайович – кандидат військових наук, доцент, начальник кафедри управління та логістики Національної академії Національної гвардії України
<https://orcid.org/0000-0001-9979-5509>

Бутузов Віталій Юрійович – ад'юнкт докторантури та ад'юнктури Національної академії Національної гвардії України
<https://orcid.org/0000-0002-6909-424X>

Тітов Олег Валерійович – начальник відділу підготовки органів управління управління планування, впровадження досвіду та підготовки органів управління департаменту професійної підготовки Головного управління Національної гвардії України.
<https://orcid.org/0009-0004-4416-6843>